

A *Monolit* nem könnyű olvasmány – sem a szó szoros, sem annak tág értelmében. Vaskos, közel háromszázötven oldalas terjedelmével nemcsak egy, az eddigi pályát összefoglaló, reprezentatív versgyűjtemény, hanem olyan

74 Varró Annamária

ALAKULÁS- FOLYAMATOK

Lanczkor Gábor: *Monolit*

szövegegyüttes is, amely folytonos változásával, organikus alakulásával próbára teszi olvasóját.

Lanczkor Gábor a kötet kapcsán egy interjúban azt nyilatkozta (*Jelenkor Online*), hogy a *Monolit* átszűrt szövegek

gyűjteménye: egy olyan vers sem maradhatott a válogatás része, amely kicsit is *gyanús*. A hét ciklusba, s ezeken belül is még külön, kisebb egységekbe csoportosított versek olvasása során magunk is érezhetjük, hogy a szövegek koncentrációja sikeresen bizonyult, hiszen meglehetősen sűrű, olykor már-már áthatolhatatlan, igen nehezen hozzáférhető versek követik egymást.

Az első ciklus – *Kihűlő közetrétegek* – erős felütés: a fülszövegben Térey János hívta fel a figyelmet Lanczkor költészetének dunántúli, pannoni ihletettségre. Azonban az itt megrajzolt pannoni táj – habár minden olyan elem megjelenik benne a bazaltoktól a tanúhegyeken át a partig, amelyekről rögtön erre asszociálunk – egy teljesen más, ismeretlen oldalát láthatjuk meg. A versek beszélőjének rezignált nézőpontját, önmaga és a táj viszonyának esszenciális meghatározását jól összefoglalja a kötet harmadik verse: „Egy kialudt vulkán feltároló anatómiája / Az nem egyenlő egy bazaltbánya ötven évével”. A *kihűlő közetrétegek* mint cím, valamint az azokban rejtőző, vagy éppen erőszak nyomán feltároló *kráterek* az első ciklus, s maga a tájábrázolás-koncepció kettős feszültségére világítanak rá. Egyfelől a természet körkörössége, annak organikus, embertől független alakulása mutatkozik meg bennük, ugyanakkor az iparszerű világ rombolása is hangsúlyosan megjelenik, amely a természetes kráterek mellett a mesterséges üregeket is létrehozta, végérvényesen és erőszakosan átalakítva ezzel a pannoni táj anatómiáját: „Úgy robbantgatták le a megbomlott falból a tömböket. / Csillék, sikló, saját iparvasút. / Szegélykű, kockakő. És még a zúz-/alék. Eredményképpen egy új kráter született // napi ötszáz tonna kő hűlt helyén”. Ezek a tájversek már az antropocén kor szülöttei. Az ökoszisztéma itt már nem önmagától alakul, hanem végzetesen alakítják: sajátos ön- és társadalmi reflexió is, egy olyan folyamat aprólékos bemutatása, ahol a pusztítás az új „teremtés”.

A ciklusban a *tájsebeket* feltáró szövegek mellett szerelmes versek is helyet kaptak: a *Hatsoros* vagy épp az *Egy dél-alföldi fuvoláslánynak* című szövegek, akárcsak a tájversek, jól mutatják a kint és a bent kettősségét,

a résztvevő és a szemlélő feszültségének dinamikáját. A személytelen személyesség jelzőjét már többen alkalmazták Lanczkor Gábor versei kapcsán. Kiváló példa erre a holdi meteorbecsapódások metaforájával leírt szerelmi apoteózis: „Hiszen // a fényes oldal / ragyogása elrejtí a legnagyobb becsapódások villanásait / is”, vagy két ciklussal arrébb a *Manifesztum* 75 című vers két szakasza: „Akár a nápolyi templom, amely / mellé bevágott a nehézüteg – / megremeg a lég és az építmény, / lehull belül a fiatal, barokk máz. // A fiatal, barokk mázunk lehull. / Az tárul fel, ami volt, szűzi és / már ős öreg, melyben magmaradtunk”. Ugyanakkor ezen a versbeli pozíción túl a kötetben „klasszikusabb” típusverseket is találunk: ahol a megszólított és a beszélő szövegei a „hagyományos” szerelmi líra hangján szólalnak meg, mint például az *E sűly elöl* című szonettben.

A természetes és ipari környezet mellett a különböző kulturális terek, mítoszok és gondolatrendszerek is szerves építőelemei a Lanczkor-költészetnek. S ahogy egyre nagyobb teret hódítanak maguknak a különböző kulturális kódok, úgy emelkedik a szövegek tétje is: nincs megalkuvás, legyen szó a *Horácban* többszörösen és több szövegszinten megidézett Berzsenyiről, a *Rekviem* szakítást leíró szonettjeiről vagy a *Folyamisten* című versről. Az, hogy minden egyes kulturális utalás pontos referenciáját feltárjuk, talán lehetlen vállalkozás: kétségtelenül egyedi és szokatlan szövegvilággal állunk szemben. Ez pedig nemcsak a tartalomra, de a formára is igaz. Olykor feszes, ritmizált és rímelő sorok követik egymást, máskor a soráthajlások és az ismétlések adják meg a szöveg hömpölygő dinamikáját. A kötetbeli versek motívumhálóinak rétegzettsége is váltakozó: néha oldalakon keresztül, erőltetett menetben kell haladnunk a versekkel együtt, hogy aztán egy áttetszőbb szöveg elolvasása alatt felkészüljünk az újabb etapra.

A negyedik ciklusban – a kötet mértani közepén – a verscímekekben reneszánsz, barokk, romantikus és kortárs festők képei sorakoznak. Az első verscsoport Goya „fekete képeit” idézi meg: a házat járjuk körbe, ahol az eredeti freskók megszülettek, ott tizennégy kép – itt tizennégy vers. A képek eredetéről egyébként *Az emeleten. Mind itt vannak* című szövegben esik szó, mintegy tájékoztatva és orientálva az olvasót. Persze itt sem klasszikus képleírásokkal állunk szemben, mint a műfaj eredetijében, bár a „fekete képek” hangulata nyomot hagyott a szövegeken, de a versek „keretei” között éppúgy megfér egy népdal és egy népballada parafrázisa, mint a löszfalak vagy a Ság-hegy-kráter kiszögellései. A képleírások második részét a szemlélődés és az értelmezés kettőse szervezi. A néző-beszélő egyszerre lép közel a képhez és lép túl rajtuk, ahogy a *Caravaggio: Szent Máté és az angyal* című versben is olvashatjuk, az ő tekintete nem „lassú tekintet”, nemcsak „súrolja” a képeket. A művészetértelmezés mint ön- és világerőtelmezés versei ezek, reflexiók

sorozata, ahol az én a műalkotásba csúszik át és vissza: „Kell a ruha a testre. / Takarja / azt, ami a lábszára. Combja. Törzse. Karja. / Az anyatermészettel készül el felesbe // az anyag kiszabott mintája. / A lábszárát. A combot. Törzset. És a kart. / Amit takar. / Azokat imitálja. // Anyaga meg a lélek szegyenét. / Például ez / a szőrből hengerelt sűrű nemez / belülről belben is sötét” – áll a *Joseph Beuys: Filcöltöny* című szövegben.

Különös szövegpoétikai eljárást mutat a képleírások utolsó része, ahol a „fejezetcím” a nyolc festő és képeik címe, ugyanakkor az egyes szövegek már új címmel szerepelnek egymás után. Utalnak ugyan az „eredeti” alkotásra, de e gesztussal még jobban el is távolodnak tőlük.

A hatodik ciklus az „indo-magyar festőnő”, Amrita Sher-Gil életútját idézi meg születésétől tragikusan hirtelen bekövetkezett haláláig. A szövegekben magyar, indiai és európai városok bukkannak fel, egybecsúszik Európa és a kolonizált India világa, tényközlő, tárgyias hangnemeket néhányszor megtörik a szövegbe idézett és épített verssorok Ady-tól vagy épp Vörösmarty-tól. Ez a ciklus szintén jó példa a kötet más szövegeit is szervező átjárhatóságra, idő-, tér- és szövegköziség következetes alkalmazására. Minden kompromisszumtól mentesen. A tájak, műfajok, idősíkok, szubjektumok egymásba írása, olykor átláthatatansága és gyors váltakozása adja meg a kötet sajátos ritmusát, ugyanakkor ez is teszi próbára az olvasót. De ahogy ezt Lanczkor mondja a már idézett interjúban: „költő vagyok, nem néptanító vagy guru”. Ez a lírai öntörvényűség pedig a kötet minden egyes betűjében ott van.

A záró, hetedik ciklus, amely az új verseket tartalmazza, hasonlóan a korábbi szövegekhez, változatos poétikai és tipográfiai eljárásokat mutat fel. Talán a motívumok azok, amelyek hidat képeznek régebbi és új versek között. Három szöveget emelnék ki: *A Fehér-tavi darvak*, a *Nyolcsoros*, valamint a kötetzáró *Az asztal* című verset. Utóbbi pozíciója miatt talán egyfajta ars poeticaként is olvasható: a beszélő mint a *teremtésmítosz relikviáinak őrzője*, megidézője és létben tartója, a sorozatos határátlépő, aki minduntalan kommentálja saját belső és az őt körülvevő – természeti és kulturális – világ változásait.

A monolit egyetlen, nagy tömbből álló, architektonikus elem. Lanczkor Gábor gyűjteményes kötetének versei ugyanakkor egy akár széttartónak ható, olykor nehezen felfejthető kódokkal játszó szövegtestet mutatnak fel. Végigolvasva a kötetet ez a divergens költői világ mégis szép lassan egyenművé simul, köszönhetően a vissza-visszatérő motívumoknak, a szövegek szerkezetének vagy épp a néhol erőteljesen kiugró versritmusnak. Akár egy kortárs zenemű: figyelmet követel, próbára tesz, de betekintést enged egy nem megszokott szabályok szerint működő, mégis organikus világba. (*Jelenkor, Bp., 2018*)